

RUMELİ ŞAİRLERİNİN ABDÂLLIK VURGUSU

Halil ÇELTİK*

Özet

Osmanlı Devletinin Avrupa topraklarında fethettiği yerler, Rumeli veya Balkanlar adıyla bilinir. Rumeli, fetihlerden sonra önemli bir kültür ve sanat merkezi olur. Bosna, Üsküp, Prizren, Priştine, Yenice-i Vardar, Belgrad, Selânik gibi şehirler, buradaki önemli kültür ve sanat merkezlerindedir. Buralarda çok sayıda divan şairi yetişir. Tezkirelerde yer alan şairlerin büyük bir çoğunluğu Rumeli doğumludur. Rumeli şairlerinin Klâsik Türk Şiiri içerisinde ayrı bir yerleri vardır. Rumeli şairleri dediğimiz Balkanlar veya Rumeli doğumlu şairler (Âşık Çelebi, Hayâlî Bey, Hayretî, Mesîhî, Mezâkî, Sâbit, Usûlî, Vasfî, Ziyâî...), şiirlerinde Rumeli coğrafyasına ve kültürüne geniş yer verirler. Şiirlerinde Rumeli'deki millet, ülke, şehir, kasaba, nehir vb. yerlerden bahsederler. Rumeli şairlerinin şiirleri incelendiğinde, onların bazı beyitlerinde “Rum abdâlî” veya “Rumeli abdâlî” ifadesini kullandıkları görülür. Bunun yanında “abdâl” kelimesini Rum veya Rumeli kelimesiyle tamlama yapmadan kullanırlar. Bu ifadeler, derviş-meşrep Rumeli şairlerinden olan Hayretî'nin şiirlerinde diğer şairlere göre daha fazla yer alır. Burada, Rumeli şairlerinin şiirlerinde geçen Rumeli abdâlî ifadesi örneklendirilmiştir. Örneklerden hareketle şairlerin Rumeli abdâllığına vurgu yapmalarına dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rumeli, Rumeli abdâlî, abdâl, şair, şiir

THE ABDAL EMPHASIS OF RUMELIAN (BALKANS) POETS

Abstract

The lands conquered by Ottoman Empire in the Europe are known as Rumeli or Balkans. After the conquests, Rumeli becomes an important culture and art center. Bosnia, Skopje, Prizren, Pristina, Vardar, Belgrade, Thessaloniki are important cities in Rumelia. Many Divan poets lived in this area. Many of the poets' birth places that are mentioned in the biography (tezkire) are Rumelia. The Rumelian poets play an important role in Classical Turkish Literature. The Rumelian poets, we call them Rumelia or Balkans, they born in Rumelia region, (Âşık Çelebi, Hayâlî Bey, Hayretî, Mesîhî, Mezâkî, Sâbit, Usûlî, Vasfî, Ziyâî), mention the Rumelia geography and culture widely in their poems. They talk about the region like countries, cities, towns and rivers in Rumelia in their poems. When the poems of Rumelian poets are examined, in some of their couplets it is seen that they used the expressions such as “Rum abdâlî/abdâl of Rum” or “Rumelian abdâl”. In addition, they

* Doç. Dr. Halil Çeltik, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, hceltik@gazi.edu.tr

use “abdâl” without subordinating it with “Rum” or “Rumeli”. These expressions are seen much more in dervish-natured Hayretî’s poem who is one of the Rumelian poets. In this study, “Rumeli abdalı/ Rumelian abdal”, which is placed in the Rumelian poets’ poems is illustrated. With the help of these illustrations, the attention is drawn to their emphasis on “Rumeli abdalı/ Rumelian abdal”.

Keywords: Rumelia (Balkans), Rumelian abdal, abdal, poet, poem

Giriş

Rumeli şairlerinin şiirlerinde, bazen şiir bütünlüğünde bazen de çeşitli beyitler içerisinde “abdâl” ve “kalenderiler” hakkında yazılmış pek çok şiire rastlanır. Bu ifadelerin geçtiği şiirlerin önemli bir bölümü Hayretî’nin divanında yer alır. Meselâ, Hayretî’nin konusu veya redifi “*abdâl*” olan müstakil şiirleri bulunmaktadır. Aşağıdaki matla ile başlayan “*abdâllar*” redifli 32 beyitlik şiiri, “*Der-Beyân-ı Seyr ü Sülûk-i Abdâl-ı Hudâ ve Uşşâk-ı bi-Ser ü Pâ*” başlığını taşır:

Buldılar ol bi-nişândan çün nişân abdâllar

Lâmekân ilinde tutdılar mekân abdâllar (K 8/1)

Hayretî’nin ilk bendini aşağıya kaydettiğimiz mütekerrir mısrası, “*Keskin erler tiğ-i uryânlar durur abdâllar*” olan murabbası da “*Der-Vaşf-ı Abdâlân*” başlığını taşır.

Olmayup âlemde sûret satmada dellâller

Kıl u kâli kazıdı defterden ehl-i hâller

Vâkif-ı esrâr-ı aşk-ı Hak olan kattâller

Keskin erler tiğ-i uryânlar durur abdâllar (Murabba 12)

Yahya Bey’in de abdâl redifli bir gazeli vardır. Şu beyitle başlar:

Soymadın dest-i ecel şoyundılar abdâllar

Geçdiler bahr-i fenadan yundılar abdâllar (G 104)

Rumeli şairleri, şiirlerinde kendilerini bazen “abdâl” bazen de “Rumeli abdalı” olarak tanıtır. Bu şairler kendilerini sadece “abdâl” kavramıyla tanıtmış ol-

salar bile, Rumelili olmaları sebebiyle bu ifadeyi Rumeli abdâlı olarak anlamak yanlış olmaz.

Hayretî, bir beytinde, kendisinin aşk potasına düşerek saflaşıp temiz gönüllü bir abdâl olmak istediğini belirtir:

Pûte-i aşka düşüp kâl olmağ ister gönlümüz
Kalbi sâfi pâk *abdâl* olmağ ister gönlümüz (G 148/1)

Bu isteği dile getiren Hayretî, şu beytinde hitap ettiği kişinin kendisini baş açık bir abdâl yaptığını söyler:

Beni baş açık *abdâl* itdi aşkun
Kadüm iki büküp dâl itdi aşkun (Tercî-bent 3/1/3)

Hayretî, ihtiyar kelimesini cinaslı kullandığı beytinde, eğer uzlet bucağını seçebilip köşeye çekilebilersen bugün aşk tekkesinin ihtiyar abdâlı olabilirsin derken kendisini abdâla benzetir:

Tekye-i aşkun bu gün bir ihtiyâr *abdâ*hsın
İdebildünse eger uzlet bucağın ihtiyâr (K 9/12)

Şu beytinde de kendisini aşk tekkesinin abdâlı olarak tanıtan Hayretî, aynı zamanda çeşitli söz sanatlarına da yer vererek beyte çok anlamlılık kazandırır. Beyitteki Bektaş ifadesinde Hacı Bektaş Velî'ye gönderme yapar. Nev-civân ile tezatlı kullanılan pîr, tevriyeli biçimde şeyh anlamını da çağırıştırır:

Tekye-i aşk içre *abdâl* itdi ben dervîşini
Nev-civândur gerçi pîrüm oldı Bektaşum benüm (G 307/2)

Hayretî, bir beytinde de kendisinin küfürle imanı birleştiren abdâllardan olduğunu ifade eder:

Küfr ile îmânı yeksân iden *abdâllardan*uz
Gâh mescidde gehî gebrün kilisâsındayuz (K 5/3)

Şu beyitte de kendisini abdâl Hayretî olarak tanıtır:

Hayretî *abdâh* kılma hân-ı vaslundan ırak

Tekye-i Hak'da olan esrâr hakkıyçün begüm (G 269/5)

Hayretî gibi İshak Çelebi de kendisini abdâl olarak tanımlar. O, hasret eliyle can cüppesini çekip yırtarak gönlünü pazara çıkaran baş açık bir abdâldır:

Dest-i hasretle çeküp cân cübbesin çâk eyledük

Baş açuk *abdâl* olup bâzâra düşdi gönlimüz (G 94/2)

İshak'ın gönlü, gam tekkesinde abdâl olmuştur. Durmadan âh Hasan, vah Hasan diye dönüp durmaktadır:

Tekyegâh-ı gamda dil *abdâlun* oldu â Hasan

Raks urur şevk ile turmaz çağırup dir vâ Hasan (Şehrengiz 2/80)

Rumeli şairlerinden Usûlî de kendisini hem derviş hem de mihnet tekkesinin ihtiyar abdâlı olarak tanıtır.

Kim durur derviş Usûlî der isen şâhım eger

Tekyegâh-ı mihnetin bir ihtiyâr *abdâhdır* (G 31/5)

Usulî, kendisini abdâl ile birlikte mücerred bir kalender diye de tanıtır:

Abdâl-ı pâ-bürehne mücerred kalenderiz

Kahbe cihâna bakmayıcı pârsâlarız (G 42/2)

Hayâlî Bey, kendisini Ferhad ve Mecnun ile birlikte anarak aşk tekkesinin bir iki üç abdâlıyız der.

İhtiyâr etdik gamı Ferhâd ile Mecnûn ile

Tekye-i aşkın bir iki üç nefer *abdâlıyız* (G 195/3/2; G 191/2)

Hayâlî Bey, kendisini yolunu tuğ gibi dosdoğru varan bir abdâl olarak tasvir eder:

Yolunu tuğ gibi doğru varmış *abdâlem*

Sipâh-ı aşk içinde benem alem âşık (G 228/6/3; G 248/3)

Hayâlî Bey başka bir beytinde de kendisini Hak tekkesinin tıraş olmuş abdâlî diye tanıtır:

İsm ü resminden cihânın fâriğ ü âsûde hâl

Tekye-i Hakta tıraş olmuş bir *abdâlem* bu gün (G 330/65/2; G 439/2)

Yahya Bey, anlamca birbirini tamamlayan şu iki beytinde, soyunup aşk abdâlî olmak için dünyaya geldiğini söylerken kendisinin abdâllığına vurgu yapar:

Soyunup *abdâl*-ı aşkun olmağ içündür hemân

Bir iki gün tekiye-i âlemde mihmân olduğum (G 294/4)

Gâh olur soyunurın aşk ile *abdâl* olurun

Kara çullar geyürür bana şeb-i hicrânım (G 284/4)

Mostalî Ziyâî de aşağıdaki beyitlerinde kendisini abdâl olarak tanımlar. O, melâmet tekkesinin ihtiyar bir abdâlidir:

Melâmet tekyesinin ihtiyâr *abdâhyam* ben de

Mahabbet cür'adân-ı sinedür eksilmez esrârı (G 478/2)

Ziyâî, kalender gibi tıraş olmuş baş açık bir abdâldır:

Kazıtdum kaşımı tavk eyledüm gîsûnı boynumda

Efendi baş açık *abdâlunam* ben de kalendervâr (G 72/5)

Rumeli şairlerinden Mezâkî de şu beyitlerinde kendisinin abdâl olduğunu ifade eder:

Bir ser ü pâ-bürehne-*abdâlum*

Keşf ü destâr n'eydüğün bilmem (G 318/5)

Biz ki abdâl-ı Hudâyuz nesi var abdâlund

Şerha-i sine ile dâğ-ı serinden gayrı (G 439/2)

Bosnalı Alaeddin Sâbit de kendisini mest bir abdâl diye tanıtır. İçinde bulunduğu durumu veya kadehini, Feridun'un tacı ile Kayser'in külâhından üstün görür:

Ben ki bu keyfiyyetün bir girre mest *abdâhyum*

N'eyleyüm tâc-ı Ferîdûn ü külâh-ı Kayseri (K 10/11)

Abdâl sözcüğü etrafında kurulmuş müstakil şiir ve beyitlerin sayısını arttırmak mümkündür. Burada "*Rumeli abdâli*, *abdâlân-ı Rûm*" gibi içerisinde abdâl kelimesinin yer aldığı ifadeler üzerinde durulacaktır. Başka şairlerin şiirlerinde de rastlanabilen bu ifadelerin, söz konusu Rumeli şairlerinin şiirlerinde görülmesi, onların yaşadıkları çevrenin özelliklerini şiire yansıtmaları, yaşadıkları bölgeyle şiirleri arasındaki ilişkilerin açıklanabilmesi bakımından son derece önemlidir (Coğrafyanın Rumeli şairlerine etkisi için bkz: Çeltik 2008).

Rumeli Abdâli

İncelenen şiirlerde "Rum abdâli" veya "Rumeli abdâli" şeklinde görülen bu tamlamada, Rumeli'den maksat Saray Bosna, Prizren, Piriştine, Vardar Yenicesi, Mostar gibi şehirleri içine alan Osmanlı'nın Avrupa'daki topraklarıdır.

Kaynaklarda derviş-meşrep bir şair diye tanıtılan Hayretî (Âşık Çelebi 2010: 639-43; Mehmed Süreyya II/263; Keşfü'z-Zünûn eski I/509; yeni I/786; Şemseddin Sâmî III/2004; Kafzâde 42; Ahdî 126; Âşık Çelebi 130; Beyânî 25; Riyâzî 51; Kühü'l-Ahbâr 185; Hasan Çelebi 106; Sehi 126; Latifi 141; Mecelle 193; Bursalı Mehmed Tahir I/80, Tuman I/234-35; Sözlük 200), şiirlerinde kendisinin bir Rumeli abdâli olduğunu söyler.

Âşık Çelebi, Hayretî şu sözlerle tanıtır: "*Rumili'nde şuarâ vü zurefâ menşei olan Vardar Yenicesi'ndendir. Sine-çâk demekle ma'rûf Sinân Çelebi'nün birâderidir. Sâde-dil ü sine-i bî-gill lâübâli-hâl ve fânîveş levend-meşreb ulvî-mezheb sipâhi-hurfet aşk-pîşe vü rış-san'at kimesne idi.*" (Âşık Çelebi 2010: 639).

Mehmet Çavuşoğlu ile M. Ali Tanyeri de onu Rumeli abdâlı olduğunu belirtir: “O, Anadolu’nun, daha sonra Rumeli’nin manevî fatihlerinin, gâziyân-ı Rûm’un, abdâlân-ı Rûm’un etvârını ve ahvâlini en açık bir biçim ve edâda tasvir eden bir şairdir. Kendisi de onlardan biridir.” (Çavuşoğlu-Tanyeri 1981: XV).

Hayretî, her dilenci, yoksul, âciz kimsenin bir padişaha kul olduğunu belirttikten sonra, biz Rum abdâlıyız, bizim şahımız da Ali’dir, der:

Her gedâ bir pâdişâha bende olmuşdur veli

Biz de Rûm abdâlryuz bizüm Ali’dür şâhumuz (G 144/3)

Beyitteki Rum sözü Anadolu, Osmanlı ülkesi anlamında da kullanılmış olabilir. Ancak şairin Rumelili olduğu dikkate alındığında, bu kelimenin Rumeli anlamında olduğu söylenebilir. Çünkü şu beytinde Rumeli abdâlı olduğunu açıkça belirterek, ey Hayretî, elinden teberini hiç düşürmüyorsun, sen kazak bir Rumeli abdâlına benziyorsun, derken memleketine işaret eder.

Hayretî benzer kazak bir Rûmeli abdâlısın

Kim düşürmezsin elünden dâyimâ bir ter teber (G 97/5)

Beyitte derviş veya abdâlların taşıdıkları “teber” denilen balta çeşidine yer verilmiştir. Teber aynı zamanda bir savaş aracı olarak askerler tarafından da kullanılmaktaydı. Bazı teberlerin üzerinde şu beyit yazılı olurdu:

Destime aldım teberi

Kimseden etmem hazeri (Pakalın 1993: III/429)

Hayretî derviş-meşrepliliği yanında sipahi bir şair olduğundan, buradaki teber, onun hem derviş, hem de asker kişiliğini ön plana çıkaran bir ifade olarak da önem arz eder. Asker tarafına alp, derviş tarafına eren denilirse, Hayretî’nin burada bir “alp-eren” olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Rumeli abdâlının bir sıfatı olarak beyitte geçen “kazak” kelimesi de askerlikle ilgili olmalıdır. M. Zeki Pakalın’ın bu konuda şunları kaydeder:

“Slavca’da keçi mânasına olan ‘koza’ kelimesinden meydana gelmiş bir ıstılahtır. Tatarca olduğunu iddia edenler de vardır. Memleket hududunu her taraftan muhtelif düşmanlarla muharebeye mecbur kalan Lehistan kralı Sikizmond, ecnebî ordularının ilk hücumlarına mukâvemet etmek üzere M. 1516 senesinde teşkil ettiği suvari alayla-

rına 'Kosaque Zaporagees' nâmını vermiş ve bunları Dinyepr suyunun çağlayanlarına yakın sahil üzerine yerleştirmiş idi. Ruslar da bu nâmla süvari alayları teşkil etmişlerdi." (Pakalın 1993: II/228).

"Kazak" kelimesi söz dinlemeyen, kimseye boyun eğmeyen, başına buyruk anlamına da gelir. Hayretî'nin beyti için kelimenin bu anlamı da uygun olabilir.

Rumeli şairlerinden Vardar Yeniceî Hayâlî Bey'in Rumeli'de daha çocuk yaşta bir grup Işık dervişine katılıp İstanbul'a geldiği bilinmektedir (Kurnaz 1996: 19-20, Kurnaz 1985: 373-393; Çavuşoğlu 1987: 1-2). Hayâlî Bey, abdâlların genellikle başları açık dolaştığına işaret ederken kendisini bir Rumeli abdâlî olarak tanıtır.

Ben Hayâlî baş açık bir *Rûmeli abdâlîyam*

Tekye-i hayrette Mecnûn ihtiyârumdur benüm (G 294/50/5; G 370/5)

Rumeli şairlerinin bazı şiirlerinde Rumeli abdâlî ile birlikte, "Rum abdâlî" ifadesi de yer almaktadır. Hayâlî Bey gibi Mesîhî de bu tabiri kullandığı şu beytinde, kendisinin bir Rum abdâlî olduğunu söyler. Beyitteki Rum sözüyle kastedilen yerin Anadolu olması ihtimali vardır (Haslok 2000: 72-81).

Seydi Gâzî'den mi gelmişdür rakîb olduğün

Gerçi kim işbu Mesîhî dahi *Rûm abdâlî*dur (G 67/4-5)

Yahya Bey şu beytinde kendisini Rumeli abdâlî olarak tanıtır. Burada kendisini bir yalın kılıca benzetir. Kılıf nasıl kılıcın keskinliğine engel olursa, taç ve elbisenin de abdâlları engelleyeceğini söyler:

Rûmeli abdâlîyuz tâc u kabâyı sevmezüz

Tiğ-i tizün mâni'-i rüy-ı celâlidür glâf (G 200/3)

Hilâl kaşlı bir güzeli metheden Yahya Bey, tekkeye benzettiği âlemde onun yüzünü görenlerin soyunup Rum abdâlî olacaklarını belirtir:

Soyunup hânekâh-ı âlem içre ey hilâl-ebırû

Hemân bir kez yüzünü gören olur *Rûm abdâlî* (G 482/4)

Rumeli şairlerinden Mezâkî, Rum veya Rumeli abdâlî ifadesi yerine terkibin Farsça şekli olan abdâlân-ı Rûm tamlamasını tercih etmiştir. Yukarıdaki örneklerde

şairler kendilerini, yaşadıkları bölgenin de etkisiyle birer Rumeli abdâlı olarak tanıtırken Mezâkî, kendine seslenerek Rum abdâllarının sözcülüğünü yapar. Tecahül-i ârif sanatı içerisinde onların aşkın şâh beytini tekrarlamayıp da ne yapacaklarını sorar. Aslında burada cevap beklenen bir soru yoktur. Rum abdallarının söz konusu beyti tekrarlamaktan başka yapabilecekleri yoktur. Mezâkî, bu beyitte bütün dünyayı bir abdâl tekkesine benzetir:

Ey Mezâkî tekye-i âlemde *abdâlân-ı Rûm*

Şâh-beyt-i aşkı tekrâr itmesün yâ n'eyesün (G 345/9)

Âşık Çelebi, Meşâirü'ş-şuarâ isimli meşhur şairler tezkiresinde İstanbullu Şânî'nin kopuz redifli bir gazelinı kaydeder. Şânî, gazelinin bir beytinde, kopuzu çalınırken doğal olarak sağa sola sallanmasıyla kanzil (hayrân, sarhoş); kılıfı sebebiyle de nemed giymiş bir Rum abdâlı şeklinde tasvir eder (Âşık Çelebi 2010: 1410):

Rum abdâlı gibi kanzil olup sohbet arar

Sarılp bir nemed içine gedâyâne kopuz

Yahya Bey, şem' ile pervâne hikâyesine yer verdiği şu beytinde, pervâneyi nemed giymiş, vücudunu dağlamış bir Rum abdâlıyla özdeşleştirir:

Hem-dem oldı şem' ile pervâne geydi bir nemed

Kerbela'da dâğ yakmış sanki *Rûm abdâlı*dur (G 91/4)

Şairlerin kendilerini Rumeli abdâlı olarak tanıtırken Şânî'nin kopuzu Rumeli abdâlına benzetmesi dikkate değer bir örnektir. Bu örnekten Rumeli abdâllarının sarhoşluk sebebiyle iki yana sallanarak yürüdükleri, kopuz sesini andıran bir tarzda zikir vb. sesler çıkararak gezdikleri ve üzerlerine de nemed denilen bir hırka giydikleri anlaşılmaktadır.

Sonuç

Rumeli şairleri, yaşadıkları çevrenin özelliklerine çeşitli şekillerde şiirlerinde yer verirler. Onların şiirlerinde Rumeli coğrafyasının çeşitli kültür unsurlarına bolca rastlanır. Onların şiirlerindeki bu kültür unsurlarından birisi de Rumeli abdâlı kavramıdır.

Rumeli şairleri, şiirlerinde Rumeli abdâlı, Rum abdâlı, abdâlân-ı Rûm gibi ifadelerle yer vermişlerdir. Şairler, bu ifadelerle genellikle kendilerini birer Rumeli

abdâli olarak tanıtmakla yetinmişler; Rumeli abdâlinin özelliklerine fazlaca değinip onu ayrıntılı tasvir etmemişlerdir. Bunun yanında kopuz gibi insan dışındaki varlıkları da Rumeli abdâline benzettikleri örnekler vardır.

Örneklerde verildiği kadarıyla, Rumeli abdâllarının şahı Hz. Ali'dir. Ellerin-den teber denilen baltaları vardır. Rumeli abdâlları başları açık, yalın ayak gezerler; elbiseye önem vermezler; onların tekkeleri vardır; bu tekke de hayret tekkesi gibi soyut bir kavram veya âlem tekkesi gibi bütün dünyayı kaplayacak kadar geniş bir mekân olabilmektedir. Rum abdâlları nemed isimli hırka giyerler, kanzil denilen tarzda sarhoş olup sohbeti severler.

Kaynakça

- AHDÎ (1996). Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı*, Gazi Ü., SBE, Doktora Tezi, Ankara.
- ÂŞIK ÇELEBİ (2010). *Meşâirü'ş-Şuarâ İnceleme Metin*, 3 Cilt, Haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- BEYÂNÎ, Mustafa bin Carullah (1997). *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, Haz. İbrahim Kutluk, TTK Yayınları, Ankara.
- Bursalı Mehmed Tahir (2001). *Osmanlı Müellifleri ve Ahmed Remzi Akyürek: Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi*, Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı, Tıpkıbasım, Bizim Büro Yayını, Ankara.
- ÇAVUŞOĞLU, M. (1987). *Hayâlî Bey ve Divanı'ndan Örnekler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- ÇELTİK, H. (2008). *Divan Sahibi Rumeli Şairlerinin Şiir Dünyası*, MEB Yayınları, Ankara.
- HASAN ÇELEBİ, Kınalızâde (1981). *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, Haz. İbrahim Kutluk, TTK Yay., C. I, Ankara 1978; C. II, Ankara 1981.
- HASLOK, F. R. (2000). *Bektaşîlik Tetkikleri*, Çev: Râgıp Hulûsî, Haz: Kâmil Akarsu, MEB Yayınları, Ankara.
- HAYÂLÎ (1945). Ali Nihat Tarlan, *Hayâlî Divanı*, İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- HAYRETÎ (1981). *Divan Tenkitli Basım*, Haz. Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri, İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- İSHÂK (1990). Üsküplü İshâk Çelebi, *Divan Tenkitli Basım*, Haz. Mehmed Çavuşoğlu - M. Ali Tanyeri, Mimar Sinan Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- KAFZÂDE FÂİZÎ, *Fâizî Tezkiresi*, Nuruosmaniye Ktp. Yz. 3723.
- Keşfü'z-Zünûn (1943). Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn*, 1941-1943.
- Keşfü'z-Zünûn Zeyli (1947). Bağdadlı İsmail Paşa, *İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyli alâ Keşfü'z-Zünûn*, 2 C. İstanbul.
- KURNAZ, C. (1985). "Âşık Çelebi'ye Göre Hayâlî Bey", *Türk Kültürü Araştırmaları (Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan)*, XXIII, 1-2.

- KURNAZ, C. (1996). *Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Künhü'l-Ahbâr (1994). Mustafa İsen, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, AKM Yayınları, Ankara.
- LATİFÎ (2000). *Tezkiretü's-Şuarâ ve Tabsıratu'n-Nuzemâ*, Haz. Rıdvan Canım, AKM Yayınları, Ankara.
- Mecelle (2000). Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, 628, Tıpkıbasım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- MEHMED SÜREYYA (1311). *Silcill-i Osmânî*, 4 C., İstanbul.
- MESÎHÎ (1995). *Divan*, Haz. Mine Mengi, AKM Yayınları, Ankara.
- MEZÂKÎ (1991). *Divan*, Haz. Ahmet Mermer, AKM Yayınları, Ankara.
- PAKALIN, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I-III, İstanbul.
- RİYÂZÎ: Riyâzi Mehmed, *Riyâzi Tezkiresi*, Üniversite Ktp. Yz. 761.
- SÂBİT (1991). *Bosnalı Alaaddin Sâbit Divanı*, Haz. Turgut Karacan, Cumhuriyet Ü. Yayınları, Önder Matbaası, Sivas.
- SEHÎ (1317). *Sehî Bey, Sehî Tezkiresi*, İstanbul.
- SEHÎ BEY (1980). *Tezkire (Heşt Behişt)*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.
- Sözlük (1988). Halûk İpekten-Mustafa İsen-Recep Toparlı-Naci Okçu-Turgut Karabey, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatında İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ (1996). *Kâmûsü'l-A'lâm*, Tıpkıbasım, Kaşgar Neşriyat, Ankara.
- TARLAN, A. N. (1992). *Hayâlî Divanı*, Akçağ Yayınevi, Ankara.
- TATCI, M. (1998). *Hayreti'nin Dinî-Tasavvufî Dünyası*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TUMAN, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî - Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri I-II*, Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatcı, Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- USÛLÎ (1990). *Usûlî Divanı*, Haz. Mustafa İsen, Akçağ Yayınları, Ankara.
- YAHYÂ BEY (1977). *Divan-Tenkitli Basım*, Haz. Mehmed Çavuşoğlu, İstanbul.
- ZİYÂÎ (2002). *Hasan Ziyâî Hayatı Eserleri Sanatı ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Haz. Müberra Gürgendereli, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

